

HỌC VIỆN CHÍNH TRỊ QUỐC GIA HỒ CHÍ MINH

HOÀNG MẠNH PHÚ

**KINH TẾ NÔNG THÔN PHÁT TRIỂN BỀN VỮNG
Ở CÁC HUYỆN PHÍA TÂY CỦA THÀNH PHỐ HÀ NỘI**

**LUẬN ÁN TIẾN SĨ
CHUYÊN NGÀNH: KINH TẾ CHÍNH TRỊ**

Mã số: 62 31 01 02

Người hướng dẫn khoa học: 1. PGS.TS. NGUYỄN MINH QUANG
2. PGS.TS. NGÔ TUẤN NGHĨA

HÀ NỘI - 2016

LỜI CAM ĐOAN

Tôi xin cam đoan đây là công trình nghiên cứu của riêng tôi. Các số liệu, kết quả nêu trong luận án là trung thực và có nguồn gốc rõ ràng và được trích dẫn đầy đủ theo quy định.

TÁC GIẢ LUẬN ÁN

Hoàng Mạnh Phú

MỤC LỤC

	Trang
MỞ ĐẦU	1
Chương 1: TỔNG QUAN TÌNH HÌNH NGHIÊN CỨU LIÊN QUAN ĐẾN KINH TẾ NÔNG THÔN PHÁT TRIỂN BỀN VỮNG	6
1.1. Tình hình nghiên cứu ở nước ngoài	6
1.2. Tình hình nghiên cứu ở Việt Nam có liên quan đến kinh tế nông thôn phát triển bền vững	12
1.3. Khái quát kết quả nghiên cứu liên quan đến đề tài và vấn đề đặt ra	19
Chương 2: CƠ SỞ LÝ LUẬN VÀ THỰC TIỄN VỀ KINH TẾ NÔNG THÔN PHÁT TRIỂN BỀN VỮNG	24
2.1. Kinh tế nông thôn phát triển bền vững và tầm quan trọng của nó đối với sự phát triển kinh tế - xã hội	24
2.2. Nội dung bảo đảm và những nhân tố ảnh hưởng đến kinh tế nông thôn phát triển bền vững	39
2.3. Kinh nghiệm của một số nước và địa phương trong nước về bảo đảm kinh tế nông thôn phát triển bền vững	54
Chương 3: THỰC TRẠNG KINH TẾ NÔNG THÔN PHÁT TRIỂN BỀN VỮNG CÁC HUYỆN PHÍA TÂY CỦA THÀNH PHỐ HÀ NỘI GIAI ĐOẠN 2008 - 2015	67
3.1. Những thuận lợi và khó khăn ảnh hưởng đến kinh tế nông thôn phát triển bền vững ở các huyện phía Tây của thành phố Hà Nội	67
3.2. Tình hình kinh tế nông thôn phát triển bền vững ở các huyện phía Tây của thành phố Hà Nội giai đoạn 2005-2015	80
Chương 4: PHƯƠNG HƯỚNG VÀ GIẢI PHÁP NHẪM BẢO ĐẢM KINH TẾ NÔNG THÔN PHÁT TRIỂN BỀN VỮNG Ở CÁC HUYỆN PHÍA TÂY CỦA THÀNH PHỐ HÀ NỘI ĐẾN NĂM 2025 VÀ NHỮNG NĂM TIẾP THEO	114
4.1. Những phương hướng nhằm bảo đảm kinh tế nông thôn phát triển bền vững ở các huyện phía Tây của thành phố Hà Nội	114
4.2. Giải pháp nhằm bảo đảm kinh tế nông thôn phát triển bền vững ở các huyện phía Tây của thành phố Hà Nội đến năm 2025 và những năm tiếp theo	126
KẾT LUẬN	145
DANH MỤC CÁC CÔNG TRÌNH CỦA TÁC GIẢ ĐÃ CÔNG BỐ LIÊN QUAN ĐẾN LUẬN ÁN	147
DANH MỤC TÀI LIỆU THAM KHẢO	148
PHỤ LỤC	159

DANH MỤC CÁC CHỮ VIẾT TẮT

AEC	:	Cộng đồng kinh tế ASEAN
APSC	:	Cộng đồng an ninh - chính trị ASEAN
ARO	:	Tổ chức Nghiên cứu nông nghiệp
ASCC	:	Cộng đồng văn hóa - xã hội ASEAN
ASEAN	:	Hiệp hội các quốc gia Đông Nam Á
CNH, HĐH	:	Công nghiệp hóa, hiện đại hóa
CNXH	:	Chủ nghĩa xã hội
FAO	:	Tổ chức Nông lương thế giới
FELDA	:	Cơ quan phát triển đất đai
FTA	:	Hiệp định thương mại tự do
GDP	:	Tổng sản phẩm quốc nội
GTNT	:	Giao thông nông thôn
HĐND	:	Hội đồng nhân dân
HTX	:	Hợp tác xã
KH - CN	:	Khoa học công nghệ
LLSX	:	Lực lượng sản xuất
Nxb	:	Nhà xuất bản
NICs	:	Nhóm các nước công nghiệp mới
NTM	:	Nông thôn mới
QHSX	:	Quan hệ sản xuất
SARD	:	Phát triển nông nghiệp và nông thôn bền vững
R&D	:	Nghiên cứu và phát triển
TBCN	:	Tư bản chủ nghĩa
TPP	:	Hiệp định đối tác xuyên Thái Bình Dương
UBND	:	Ủy ban nhân dân
UNCED	:	Hội nghị thượng đỉnh trái đất
WTO	:	Tổ chức thương mại thế giới

DANH MỤC CÁC BẢNG, BIỂU, HÌNH

	Trang	
Bảng 2.1:	Đóng góp vào tăng trưởng theo ngành ở Việt Nam	33
Bảng 2.2:	Cơ cấu nguồn thu nhập chính của hộ gia đình nông thôn ở Việt Nam	34
Bảng 3.1:	Cơ cấu đất sử dụng tính đến 31/12/2015	70
Bảng 3.2:	Tốc độ tăng trưởng theo vùng các huyện, thị xã trực thuộc thành phố Hà Nội	71
Bảng 3.3:	Tốc độ tăng trưởng các ngành giai đoạn 2010 - 2015	71
Bảng 3.4:	Diện tích, dân số, mật độ dân số và đơn vị hành chính đến 31/12/2015 của các huyện phía Tây của thành phố Hà Nội	73
Bảng 3.5:	Số người trong độ tuổi lao động chia theo ngành nghề tại các huyện phía Tây của thành phố Hà Nội tính đến hết 31/12/2015	74
Bảng 3.6:	Kết quả giải quyết việc làm tại các huyện phía Tây của thành phố Hà Nội giai đoạn 2005 - 2015	85
Bảng 3.7:	Tổng hợp số liệu kinh tế Khu, Cụm công nghiệp các huyện phía Tây của thành phố Hà Nội đến tháng 6/2016	86
Bảng 3.8:	Kết quả thực hiện Bộ tiêu chí quốc gia về Nông thôn mới tại các huyện phía Tây của thành phố Hà Nội	91
Biểu đồ 3.1:	Cơ cấu giá trị sản xuất các ngành trong toàn vùng giai đoạn 2005 - 2015	72
Biểu đồ 3.2:	Tỷ lệ phụ nữ sinh con thứ 3 trở lên tại các huyện phía Tây của thành phố Hà Nội	79
Biểu đồ 3.3:	Kết quả đào tạo nghề tại các huyện phía Tây của thành phố Hà Nội giai đoạn 2005 - 2015	84
Biểu đồ 3.4:	Thực trạng các hình thức tổ chức sản xuất tại các huyện phía Tây của thành phố Hà Nội giai đoạn 2010 - 2015	100
Hình 2.1:	Sơ đồ phát triển bền vững	28
Hình 2.2:	Nội hàm phát triển bền vững kinh tế nông thôn	31

MỞ ĐẦU

1. Tính cấp thiết của đề tài

Kinh tế nông thôn là một lĩnh vực quan trọng của nền kinh tế nước ta. Trong đường lối công nghiệp hóa, hiện đại hóa thời kỳ đổi mới, Đảng ta chủ trương ưu tiên công nghiệp hóa, hiện đại hóa nông nghiệp, nông thôn, coi đó là nhiệm vụ hàng đầu của sự nghiệp công nghiệp hóa, hiện đại hóa đất nước. Tiến trình đổi mới kinh tế trong nông nghiệp đã tạo ra những điều kiện căn bản phát triển, không chỉ riêng lĩnh vực nông nghiệp mà còn phát triển kinh tế - xã hội nông thôn, địa bàn chiến lược chiếm tỷ trọng lớn và rộng khắp các vùng miền trong cả nước. Kinh tế nông thôn phát triển góp phần hoàn thiện quan hệ sản xuất trong nông thôn thông qua các hình thức tổ chức sản xuất phù hợp. Đồng thời, quá trình đó còn thúc đẩy chuyển dịch cơ cấu ngành kinh tế theo hướng tiến bộ: sản xuất nông - lâm - ngư nghiệp cùng với các ngành tiểu thủ công nghiệp, công nghiệp chế biến và phục vụ sản xuất nông nghiệp như thương mại, dịch vụ, du lịch... góp phần phát triển kinh tế - xã hội ở nông thôn, xây dựng nền văn hóa tiên tiến đậm đà bản sắc dân tộc.

Sau 30 năm thực hiện đường lối đổi mới, dưới sự lãnh đạo của Đảng, nông nghiệp, nông thôn, nông dân nước ta đã đạt được thành tựu khá toàn diện và to lớn. Kinh tế nông thôn có nhiều thay đổi theo hướng tích cực góp phần ổn định kinh tế - xã hội đất nước, tạo đà vững chắc để chuyển sang bước phát triển mới.

Đối với thành phố Hà Nội, kinh tế nông thôn có bước phát triển khá, trong đó ngành nông nghiệp đạt tốc độ tăng trưởng bình quân 2010-2015 là 2,4%/năm [122]. Cơ cấu giá trị sản xuất nông nghiệp trong những năm qua đã có sự chuyển dịch theo hướng tích cực, phù hợp với yêu cầu phát triển. Cùng với phong trào xây dựng nông thôn mới được đông đảo quần chúng nhân dân ủng hộ, làm cho kinh tế nông thôn các huyện ngoại thành có bước phát triển vượt bậc.

Cùng với đà phát triển chung của Hà Nội, kinh tế nông thôn các huyện phía Tây của Thủ đô, vùng văn hóa Xứ Đoài (của tỉnh Hà Tây cũ) những năm qua đã đạt được những thành tựu lớn, có bước tiến nhanh về số lượng, chất lượng và hình thức tổ chức sản xuất cũng như chuyển dịch cơ cấu kinh tế. Các huyện này đã cung cấp nhiều nông sản hàng hoá cho thành phố và các địa phương khác; kết cấu hạ tầng

trong nông nghiệp, nông thôn được chú ý đầu tư; công nghiệp, tiểu thủ công nghiệp và dịch vụ phát triển đa dạng với mức độ khá; nhiều nguồn lực như sức lao động, đất đai, trí tuệ, vốn và kinh nghiệm, được huy động vào phát triển làm thay đổi bộ mặt kinh tế - xã hội nông thôn.

Sau một thời gian dài chủ yếu phát triển theo chiều rộng với tiềm năng sẵn có tại địa phương. Kinh tế nông thôn ở các huyện phía Tây thành phố Hà Nội đang bộc lộ nhiều bất cập, thiếu bền vững, biểu hiện trên nhiều phương diện như: Công nghiệp địa phương, tiểu thủ công nghiệp và nông nghiệp vẫn là sản xuất nhỏ lẻ, manh mún, sức cạnh tranh thấp; ứng dụng khoa học - công nghệ và đào tạo nguồn nhân lực còn hạn chế; chuyển dịch cơ cấu kinh tế trong nông thôn còn chậm và thiếu quy hoạch; kết cấu hạ tầng kinh tế - xã hội còn yếu kém; môi trường ô nhiễm nặng; năng lực thích ứng, đối phó với thiên tai còn nhiều hạn chế; đất nông nghiệp ngày càng bị thu hẹp; mặt nước nuôi trồng thủy sản bị san lấp, ô nhiễm trầm trọng... các loại dịch bệnh thường xuyên xảy ra. Nhiều hình thức tổ chức sản xuất không phù hợp, khả năng liên kết kém bền vững... Trong khi đó nhiều tiềm năng sẵn có chưa được đánh thức gây lãng phí, cản trở quá trình phát triển.

Theo quy hoạch chung Thủ đô Hà Nội đến 2030 và tầm nhìn đến năm 2050, các huyện khu vực phía Tây của thành phố Hà Nội đa số nằm trong vùng vành đai xanh và sinh thái Thành phố.

Từ đó, yêu cầu cấp thiết đặt ra là: Làm thế nào để kinh tế nông thôn ở các huyện phía tây của thành phố Hà Nội được ổn định, phát triển theo hướng bền vững theo tinh thần Nghị quyết số 26-NQ/TW ngày 05/8/2008 của Ban Chấp hành Trung ương (khoá X) về Nông nghiệp, nông dân và nông thôn. Điều đó đòi hỏi phải có tầm tư duy mới bao quát, toàn diện vừa phù hợp và bước đột phá về chính sách để giải quyết các mâu thuẫn và rào cản phát triển, đưa kinh tế nông thôn phát triển kết hợp truyền thống với hiện đại, đáp ứng yêu cầu hội nhập quốc tế; thực hiện công nghiệp hoá, hiện đại hoá nông nghiệp, nông thôn, xây dựng kinh tế nông thôn phát triển bền vững.

Từ cách tiếp cận đó, vấn đề: ***"Kinh tế nông thôn phát triển bền vững ở các huyện phía tây của thành phố Hà Nội"***, được lựa chọn làm đề tài nghiên cứu của luận án tiến sỹ chuyên ngành Kinh tế chính trị này.

2. Mục đích và nhiệm vụ nghiên cứu

2.1. Mục đích nghiên cứu

Trên cơ sở hệ thống hóa, nghiên cứu làm rõ cơ sở lý luận về kinh tế nông thôn phát triển bền vững, luận án đánh giá thực trạng kinh tế nông thôn ở các huyện phía Tây của thành phố Hà Nội những năm của thời kỳ đổi mới từ (2005-2015). Từ đó, tìm giải pháp tiếp tục bảo đảm cho kinh tế nông thôn phát triển bền vững trong thời gian tới dưới góc độ kinh tế chính trị.

2.2. Nhiệm vụ nghiên cứu

Để thực hiện mục đích trên, luận án có nhiệm vụ sau:

- Làm rõ cơ sở lý luận về kinh tế nông thôn phát triển bền vững trong bối cảnh hiện nay (hội nhập quốc tế và công nghiệp hóa, hiện đại hóa (CNH, HĐH)).
- Nghiên cứu kinh nghiệm thực tiễn trong nước và quốc tế về kinh tế nông thôn phát triển bền vững.
- Phân tích và đánh giá thực trạng kinh tế nông thôn phát triển bền vững ở các huyện phía Tây của thành phố Hà Nội trong thời gian qua (2005-2015). Đặc biệt từ khi tỉnh Hà Tây sáp nhập với thành phố Hà Nội (01/8/2008).
- Đề xuất phương hướng và giải pháp bảo đảm kinh tế nông thôn phát triển bền vững ở các huyện phía tây của thành phố Hà Nội đến năm 2025 và những năm tiếp theo.

3. Đối tượng và phạm vi nghiên cứu

3.1. Đối tượng nghiên cứu

Đối tượng nghiên cứu của luận án là hệ thống hợp những ngành kinh tế trong khu vực nông thôn (xét cả về lực lượng sản xuất và quan hệ sản xuất, cơ chế chính sách và bộ máy quản lý) trên địa bàn các huyện phía Tây của thành phố Hà Nội.

3.2. Phạm vi nghiên cứu

- Về không gian: Đề tài được nghiên cứu tổng thể các huyện phía Tây của thành phố Hà Nội gồm các huyện: Hoài Đức, Đan Phượng, Phúc Thọ, Quốc Oai, Thạch Thất, Ba Vì và Thị xã Sơn Tây (các huyện phía Tây của thành phố Hà Nội trước đây thuộc tỉnh Sơn Tây cũ). Các huyện này có các điều kiện tự nhiên, kinh tế - xã hội, văn hóa gắn kết tương đồng. Có nhiều điểm khác biệt với các huyện phía Nam và phía Bắc của thành phố Hà Nội.

Thị xã Sơn Tây được coi là một huyện của địa bàn để nghiên cứu vì cùng nằm trong vùng Văn hóa Xứ Đoài với kinh tế nông nghiệp truyền thống là chủ yếu. Trong phát triển kinh tế nông thôn của vùng, Thị xã Sơn Tây được coi là trung tâm gắn kết các hoạt động kinh tế với thương mại và du lịch tâm linh, sinh thái của vùng...).

- Về thời gian: Số liệu thu thập được từ các tài liệu chính thống đã được công bố chủ yếu trong khoảng thời gian 2005-2015. Số liệu khảo sát điều tra năm 2015 trong đó một số tài liệu nghiên cứu cả giai đoạn 2005-2015 để chứng minh cho vấn đề nghiên cứu.

4. Cơ sở lý luận, thực tiễn và phương pháp nghiên cứu

4.1. Cơ sở lý luận

Luận án nghiên cứu dựa trên cơ sở lý luận của chủ nghĩa Mác - Lênin, tư tưởng Hồ Chí Minh; quan điểm, đường lối của Đảng Cộng sản Việt Nam và chính sách, pháp luật của Nhà nước về kinh tế nông thôn. Đồng thời, tiếp thu có chọn lọc các kết quả nghiên cứu đã công bố về kinh tế nông thôn phát triển bền vững của các nhà khoa học và các tổ chức kinh tế trong và ngoài nước.

4.2. Cơ sở thực tiễn

Luận án dựa trên cơ sở thực tiễn kinh tế nông thôn phát triển bền vững ở các huyện phía Tây của thành phố Hà Nội trong từ năm 2010-2015; quy hoạch tổng thể phát triển kinh tế - xã hội đến năm 2020 và tầm nhìn đến năm 2030...

4.3. Phương pháp nghiên cứu

Luận án sử dụng phương pháp luận duy vật biện chứng và duy vật lịch sử của chủ nghĩa Mác - Lênin và các phương pháp nghiên cứu cơ bản của khoa học kinh tế chính trị như: Trừu tượng hoá khoa học, phân tích tổng hợp, lôgic kết hợp với lịch sử, thống kê, quy nạp, tổng kết thực tiễn mô hình hóa để giải quyết các vấn đề đặt ra trong nghiên cứu Luận án. Những phương pháp cụ thể này được áp dụng phù hợp theo mục đích, yêu cầu, nhiệm vụ của từng chương, tiết. Cụ thể:

Chương 1: Chủ yếu sử dụng phương pháp hệ thống hóa, phân tích, đánh giá tổng hợp kết quả nghiên cứu của các công trình trong và ngoài nước liên quan đến đề tài luận án, rút ra các kết luận khoa học về kết quả đạt được, vấn đề đang nghiên cứu và vấn đề chưa được nghiên cứu.

Chương 2: Luận án sử dụng phương pháp quy nạp - diễn giải, hệ thống hoá để xây dựng khung lý thuyết về kinh tế nông thôn phát triển bền vững và khái quát một số bài học kinh nghiệm gắn với nội dung luận án.

Chương 3: Luận án tiếp cận phương pháp duy vật lịch sử, logic về kinh tế nông thôn phát triển bền vững ở các huyện phía tây của thành phố Hà Nội. Đồng thời bám sát phương pháp trừu tượng hóa khoa học để phân tích đối tượng nghiên cứu từ đó làm sáng tỏ kết quả đạt được, những khó khăn, bất cập bảo đảm kinh tế nông thôn phát triển bền vững. Các phương pháp: thống kê, phân tích tổng hợp, mô hình hóa, cũng được sử dụng để hoàn thành nhiệm vụ của chương này. Đồng thời sử dụng sơ đồ, biểu đồ, đồ thị để minh họa kết quả nghiên cứu.

Chương 4: Chủ yếu sử dụng phương pháp hệ thống hoá và quy nạp, đồng thời phân tích tổng hợp để chỉ ra phương hướng và giải pháp có tính khả thi nhằm tiếp tục bảo đảm kinh tế nông thôn phát triển bền vững ở các huyện phía tây của thành phố Hà Nội đến năm 2025 và những năm tiếp theo.

5. Những đóng góp mới của luận án

- Làm rõ hơn cơ sở lý luận về kinh tế nông thôn phát triển bền vững theo địa giới hành chính cấp vùng, đặt trong tổng thể chương trình phát triển kinh tế nông thôn của thành phố Hà Nội trong thời kỳ xây dựng Nông thôn mới, hội nhập và hiện đại hóa.

- Phân tích, mô tả và đánh giá thực trạng kinh tế nông thôn theo tiêu chí phát triển bền vững ở các huyện phía Tây của thành phố Hà Nội theo không gian vùng kinh tế trong những năm qua.

- Đề xuất phương hướng và giải pháp có tính khả thi, tương ứng với điều kiện ở các huyện phía Tây của thành phố Hà Nội để đảm bảo kinh tế nông thôn phát triển bền vững phù hợp với xu hướng phát triển mới của Thủ đô trong thời gian tới

6. Kết cấu của luận án

Ngoài phần mở đầu, kết luận, danh mục tài liệu tham khảo và phụ lục, nội dung luận án được kết cấu gồm 4 chương, 10 tiết.